

Opožděný „únos“ Andreje Hlinky

Mečislav B o r á k, Slezský ústav Opava

Slovanské historické studie. 23/1997, s. 63-67.

Zdá se, že únosy známých osobností se dnes na Slovensku těší mimořádné oblibě. Chtěli bychom proto připomenout jeden chystaný, ale neuskutečněný únos, o němž veřejnost patrně vůbec neví. Týkal se svého času nejznámějšího slovenského politika Andreje Hlinky a měla jej zosnovat v roce 1920 polská výzvědná služba, jak o tom svědčí dokumenty z její "plebiscitní sekce", uložené ve Vojenském ústředním archivu ve Varšavě.

V pozadí této události byla známá Hlinkova cesta do Paříže, kde se chtěl dovolat "*aeropagu vzdělaného světa a mírové konference*"¹ ohledně uznání slovenských požadavků na samostatnost. S polskou pomocí dorazila deputace do Paříže 20. září 1919, tedy více než týden po podpisu smlouvy mezi spojeneckými mocnostmi a Československem.² Memorandum s požadavkem plebiscitu, v němž by Slováci sami rozhodli o svém osudu³, nevzala mírová konference vůbec v úvahu a deputace byla na žádost československé vlády vyhoštěna z Francie. Jedině Hlinka se vrátil domů, kde však již jeho odchod přes Varšavu považovali málem za vlastizradu. Klub slovenských poslanců Národního shromáždění jej zbavil poslaneckého mandátu a krátce po svém návratu do Ružomberku, v noci z 11. na 12. října 1919, byl na příkaz ministra vnitra zatčen.⁴

Dopravili ho do věznice na Mírově, zřejmě kvůli obavám, že jeho věznění na Slovensku by mohlo vyvolat nepokoje. Vyšetřování, jímž bylo pověřeno Státní zastupitelství v Bratislavě, bylo vedeno podle v té době na Slovensku platného uherského práva. Hlinka byl obviněn ze zločinu nevěrnosti (spolčení s cizí mocností) a pobuřování. Jeho obhájcem se stal známý lidovecký politik dr. Mořic Hruban, bývalý ministr první československé vlády. Namítal soudu, že Hlinka byl svého poslaneckého mandátu zbaven protiprávně, že jeho imunita trvá a postup soudu je nezákonný. Na příkaz vlády byl Hlinka 12. prosince 1919 převezen z Mírova do "domácího vězení" v

Brodku u Nezamyslic na Přerovsku. Ač vyšetřování záhy shromáždilo dostatek důkazů k obžalobě, soud se jí stále neodvažoval podat.

Nápad na vysvobození A. Hlinky z vězení se zrodil někdy počátkem roku 1920 v kruzích slovenské emigrace v Polsku. Šlo především o Hlinkova souputníka z cesty do Paříže Františka Jehličku, který se uchytil ve Varšavě a na tamní univerzitě přednášel teologii. V polském Těšíně, kde vzniklo významné středisko slovenského separatistického hnutí, působil od počátku roku 1920 František Unger, další z údajných iniciátorů únosu. Polské úřady tehdy aktivně pomáhaly hnutím zaměřeným na rozbití ČSR a akce slovenských separatistů se setkávaly s podporou i u polské vojenské rozvědky. Její část zaměřenou na Československo tvořila těšínská expozitura informačního oddělení velitelství generálního okruhu polské armády v Krakově. Od listopadu 1919 přešla tato část rozvědky pod velení Slezského frontu. "Český referát" tvořily expozitury v Těšíně, Nowém Targu, Nowém Saczi a okrsek v Żywci. Těšínská expozitura měla na starosti nejen Těšínsko, ale celou Moravu i Čechy, jeden její okrsek měl později vzniknout v Opavě. Její pracovníci navázali kontakty se slovenskými separatisty a vytvářeli širokou síť informátorů, s jejichž pomocí získávali zprávy o československé armádě. V únoru 1920 v souvislosti s likvidací velitelství Slezského frontu se řízení rozvědky ujala expozitura II. oddělení Hlavního velení polských vojsk v Krakově. "Český" úsek č. 3 sídlil v Bialé, v září 1920 bylo velení přeneseno opět do Těšína. Měl působit na území Těšínského i Opavského Slezska a Hlučínska, ale i ve "zbytku" českých zemí včetně Prahy. K jeho úkolům patřilo sledování československé armády, maďarské akce, česko-maďarských a česko-německých vztahů, dodržování mezinárodních úmluv pražskou vládou, kontrola plebiscitních akcí, politická špionáž, získávání originálních dokumentů a tisku atd.⁵

V materiálech plebiscitní sekce II. oddělení Hlavního velení polských vojsk se dochoval dopis kapitána B. Ostrowského, v němž popisuje jednu z plánovaných akcí polské rozvědky na území ČSR - únos Andreje Hlinky z vězení.⁶ Dopis byl odeslán z tehdejšího sídla "úseku č. 3" z Bialé dne 25.4.1920. Jeho obsah zněl ve stručnosti takto:

Koncem března 1920 se ve Varšavě setkal kapitán Polakiewicz s Ungrem a Jehličkou, kteří ho prosili, aby jim Poláci pomohli dostat Hlinku ven z českého vězení. Kapitán Polakiewicz uložil provedení akce B. Ostrowskému. Ten pověřil důvěrníka

expozitory, jistého Walka, aby zajel do Prahy provést průzkum. V případě, že by se ukázalo, že je to snadná záležitost, měl sám Hlinku osvobodit a přivést do Polska. Podařilo se pro něj získat legitimaci na jméno Grabowski. Zároveň dostal od úředníka ministerstva zahraničních věcí v Těšíně Bratkowského doporučení na jeho kolegu Lacinského na vyslanectví v Praze. V dopise je zdůrazněno, že šlo o doporučení ryze soukromé, a pokud se tedy Walek v Praze hlásil k polské delegaci, činil tak prý jedině proto, aby se mohl spojit s vedoucím kanceláře polského vyslanectví Lacinským. V žádném případě Walkovi kapitán Polakiewicz ani nikdo z jeho důstojníků neříkal, že plán na Hlinkův únos podporuje sám Náčelník státu, ani není známo, že by to Walek v Praze tvrdil. Přestože Walek na svěřený úkol sám nestačil, vedl si dobře a přivezl podrobné informace o věznění Hlinky i situační nákresy.

Pokusme se nyní blíže osvětlit některá jména, o nichž je v dopise zmínka. Oním Náčelníkem státu, na něhož se Walek patrně odvolával, aby své tajné misi dodal v očích diplomatických úředníků nejvyšší důležitosti, byl samozřejmě legendární velitel polských vojsk Józef Klemens Pilsudski. Už v listopadu 1918 mu Regenční rada svěřila vojenskou i civilní moc v Polsku. Od 22.11.1918 se stal Dočasným Náčelníkem státu, titul Náčelníka státu mu udělil Sejm 22.2.1919. Spravoval svůj úřad až do volby prezidenta G. Narutowicze v prosinci 1922. Za polsko-bolševické války měl i titul Vrchního velitele (Wodz Naczelnny) a od března 1920 hodnost Maršálka Polska.

Vyslancem Polska v Praze v té době byl Stanislaw Patek (od 24.5.1919), teprve 20.5.1920 zde nastoupil jako chargé d'affaires Alfred Wysocki. Tak vysoko zřejmě Walek nešel, stačil mu kontakt na vedoucího kanceláře vyslanectví Lacinského. Doporučení od Stefana Bratkowského mělo určitě patřičnou váhu. Byl totiž prvním referentem pro československé záležitosti na ministerstvu zahraničních věcí ve Varšavě a delegátem téhož ministerstva v Těšíně, později polským konzulem v Moravské Ostravě.

Lze spolehlivě určit i jména pracovníků polské rozvědky. Kapitán Karol Polakiewicz vedl český referát na generálním štábu polské armády. Záhy se stal majorem, stejně jako kapitán Boleslaw Ostrowski, velitel Tajné vojenské organizace (Tajna Organizacja Wojskowa, TOW) na Těšínském Slezsku. Tato organizace byla podřízena generálu Latinikovi a zabývala se přípravou ozbrojeného povstání na

Těšínsku, ve 28 rotách bylo přes 4500 vojáků a důstojníků. Po definitivním rozdělení Těšínska arbitráží v roce 1920 byla organizace rozpuštěna.

Také hlavního hrdinu našeho příběhu, který měl osobně provést Hlinkův únos, dobře známe. V Bielsku sice působil zpravodajec Stanislaw Grabowski, který byl ve 30. letech nasazen na českého špiona Karla Ostruszku a stal se nakonec důstojníkem policejní vyšetřovací služby, ale v našem případě si příjmení Grabowského pouze vypůjčil jistý Jan Walek. Ten patřil k nejlepším lidem velitele TOW Ostrowského, k nejužší šestičlenné skupině, která v době plebiscitu prováděla nejodvážnější útoky na české plebiscitní výbory a české činovníky. Vzhledem ke své pověsti a svým zkušenostem byl právě on pověřen provedením únosu. Víme i o jeho pozdějších osudech, jež však už jeho pověsti tolik neodpovídaly. Po rozpuštění TOW se dal do služeb polské rozvědky a pod jménem Pavel Krátký dělal kurýra mezi zpravodajským střediskem v Brně a expoziturou v Těšíně. Když se v únoru 1921 rozhodli členové Slovenské národní rady dr. Unger a poručík Scholtis (uváděn též jako Soltész) provádět na Slovensku ozbrojené přepady pokladen státních úřadů, doporučil jim velitel těšínské expozitury kapitán Jan Kowalski (zřejmě bez vědomí svých nadřízených v Krakově) jako nejvhodnějšího člověka pro takový úkol právě Jana Walka. Také jeho dva společníci vybraní pro loupežné přepadení patřili k někdejší nejlepší teroristické šestce TOW na Těšínsku - Józef Londzin a Stanislaw Kalfas (někdy uváděn též jako Kajfosz). Vyjeli po půlnoci 28.2.1921 vlakem z Třince do Ružomberku, kde v pravé poledne přepadli daňový úřad. Měl to být symbolický čin, že si k útoku vybrali zrovna Hlinkovo působiště? Místo jim určil slovenský poručík Scholtis, který akci zpozvzdálí sledoval. Z pokladny ukradli 8 tisíc korun, přivázali české úředníky k židlím, zatímco slovenské jen postavili ke zdi. Na odchodu uzamkli budovu. Přivolaní četníci je však zanedlouho dostihli železniční drezínou a zatkli, jen Londzin se pokoušel bránit. Ve vazbě pak prozradili československým úřadům hodně informací o činnosti TOW v době plebiscitu, čehož bylo vzápětí propagačně využito v československém tisku. Už několik dnů po přepadu přinesla např. Obrana Slezska článek *"Proslavení polští lupiči z Těšínska řadí na Slovensku"*.⁷

Dochoval se ještě jeden dopis, který plán Hlinkova únosu potvrzuje. Jde o stručnou odpověď polského ministerstva vojenství ministerstvu zahraničních věcí ze 28.4.1920:

"K dopisu p. Wysockého ze 12.4. se vysvětluje, že skutečně existoval plán na vysvobození kněze Hlinky z českého vězení. S tímto cílem vyslal kapitán Ostrowski důvěryhodného člověka Grabowského do Prahy, aby se v této věci dorozuměl s p. Lacinskim." ⁸ Je zřejmé, že si nastávající vyslanec v Praze Wysocki ověřoval, co je pravdy na Walkových řečech, o nichž se nepochybně dozvěděl. Vojáci Walkovu důvěryhodnost potvrdili a dodrželi i jeho inkognito, neboť v Praze vystupoval pod jménem Grabowski.

A proč vlastně k únosu Andreje Hlinky nedošlo? Vyvětluje to závěr dopisu kapitána Ostrowského: "Akci pravděpodobně dál provádět nebudu, jelikož kněz Hlinka byl prý zvolen do česko-slovenského parlamentu a jak jsem slyšel, je už na svobodě". Téměř stejnými slovy vysvětluje zastavení akce i druhý zmiňovaný dopis, jehož autorem je patrně kapitán Baczynski, pomocník šéfa II. oddělení ministerstva vojenství.

Rozvědčík Walek tedy přijel do Prahy příliš pozdě. Už v době, kdy se o provedení akce rozhodovalo, byl Hlinka na svobodě. Průtahy se zahájením procesu totiž nakonec vyřešilo ministerstvo spravedlnosti tak, že poskytlo Hlinkovi možnost, aby si podal žádost o propuštění ze zdravotních důvodů. Učinil tak 7.2.1920 a záhy poté byl propuštěn. Soudu uvedl, že bude pobývat v sanatoriu v Podolí u Prahy. K jeho propuštění jistě přispěly i volby do Národního shromáždění, chystané na duben 1920. Jako kandidát Ľudové strany byl opět zvolen a nabyl poslanecké imunity, koncem dubna se vrátil na Slovensko. Únosu už nebylo zapotřebí.

P o z n á m k y

1) A. Hlinka, *Pánu Minister presidentovi v Prahe*. Slovák, 1919, č. 33, s. 1.

2) O cestě A. Hlinky do Paříže viz např. F. Ďurčanský, *Biela kniha. Právo Slovákov na samostatnosť vo svetle dokumentov*. II. diel, I. zväzok. Trenčín 1991, s. 284-286. - R. W. Seton-Watson a jeho vzťahy k Čechům a Slovákom. *Dokumenty 1906-1951*. I. díl, Praha 1955, s. 304. - K. Sidor, *Andrej Hlinka*. Bratislava 1934.

3) Text memoranda v úplné francouzské verzi publikoval J. A. Mikus, *La Slovaquie dans le drama de l'Europe*. Paris 1955, s. 424-426. Anglický překlad téže práce pod názvem *Slovakia. A Political History 1918-1950*. Milwaukee - Wisconsin 1963, s. 331-340.

4) Vyšetřovací spisy k případu A. Hlinky jsou uloženy v pobočce Zemského archivu v Olomouci, fond Krajský soud Olomouc, kartony 835-836. Blíže k tomu viz A. Ošancová, *Olomoucký případ Andreje Hlinky roku 1919*. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1972, č. 158, s. 15-21.

5) Informace o polské rozvědce podle E. Długajczyka, *Tajny front na granicy cieszyńskiej. Wywiad i dywersja w latach 1919-1939*. Katowice 1993.

6) Ústřední vojenský archiv (Centralne Archiwum Wojskowe, dále jen CAW) Varšava, fond Oddział II Naczelnego Dowództwa - Wydział Plebiscytowy, t. 11 (203/2645), hlášení kpt. B. Ostrowského z Bialé 25.4.1920.

7) Obrana Slezska. R.IX./1921, č. 11, /Orlová/ 12.3.1921. O tajných akcích TOW - Konfederace Slezska pojednával seriál článků v *Obraně Slezska* v březnu a dubnu 1921. 8) CAW Varšava, cit. fond, Sprawa listu p. Wysockiego w sprawie wyswobodzenia ks. Hlinki, 28.4.1920.